

НИВЕЛЯЦІЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ, ЯК ПРОЯВ КУЛЬТУРИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

вказує на високу духовність і внутрішнє багатство їх авторів та на велику вагу біблійного Слова, що розв'язує труднощі людського буття.

У період стрімкого росту національної свідомості, зростання зацікавлення до української духовної музики, твори українських композиторів стають особливо актуальними як для учнівської молоді у сучасному процесі едукації, так і для широкого кола шанувальників. Дослідження духовної творчості багатьох композиторів цього періоду вимагає більшої уваги, адже саме їм в свій час припала історична доля продовжувати та розбудовувати національний культурно-духовний процес.

1. Антонович М. *MUSICA SACRA*. / М. Антонович / Збірник статей з історії української церковної музики [Ред. і упор. Ю. Ясиновський] – Львів, 1997. – 261 с.

2. Білинська М. *Українська церковна музика та найвидатніші композитори* / М. Білинська // Київська Церква. – 1999. – № 4. – С. 77 – 81.

3. *Історія української музики в 6 т. – Т. 3: Кінець XIX – поч. XX ст.* / Ред. Загайкевич М. П. – К.: Наукова думка, 1990. – 424 с.

4. *Історія української музики в 6 т. Т. 4 ІМФЕ АН України, ф. 36-3/139, арк. 507.* – С. 124.

5. Камінський В. *Українська духовна музика сучасності: традиція і новаторство* / В. Камінський // *KARPACKI COLLAGE ARTYSTYCZNY. Biuletyn.* – Перемишль, 2005. – С. 29 – 39.

6. Кошиць О. *Релігійні твори* / За ред. Зіновія Лиська. – Нью-Йорк, 1970. – С. 52

7. Москальова Л. Ю. *Українське сакральне хорове мистецтво* / Л. Москальова // *Мистецтво та освіта.* – 2004. – № 1 (31). – С. 5 – 9.

8. Муха А. *Композитори України та української діаспори. Довідник* – К.: Музична Україна, 2004. – 352 с.

9. Пылаев М. А. *Феноменология религии Рудольфа Отто* / М. Пылаев. – М.: Издательство Московского Культурологического лицея. *Ученые записки Московского Культурологического лицея № 1310. Серия: Философия*, 2000. – 80 с.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2012

УДК 316.614.5:17.022

Ольга Особа, старший викладач ІППТ
Національного університету "Львівська політехніка"

НИВЕЛЯЦІЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ, ЯК ПРОЯВ КУЛЬТУРИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Досліджується проблема моральної кризи в суспільстві, її причини та наслідки. Вплив кризи в культурі на інститут сім'ї та сімейні цінності, а також проблеми виховання молодого покоління та пастки, що виникають в процесі його реалізації.

Ключові слова: сім'я, сімейні цінності, криза, мораль, шлюб.

Літ. 7.

Ольга Особа, старший преподаватель ИППО
Национального университета "Львовская политехника"

НИВЕЛИРОВАНИЕ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ, КАК ПРОЯВЛЕНИЕ КУЛЬТУРЫ ПОСТМОДЕРНИЗМА

Исследуется проблема морального кризиса в обществе, ее причины и последствия. Влияние кризиса в культуре на институт семьи и семейные ценности, а также проблемы воспитания молодого поколения и ловушки, возникающие в процессе его реализации.

Ключевые слова: семья, семейные ценности, кризис, мораль, брак.

Olha Osoba, Senior Lecturer
National University "Lviv Polytechnic"

LEVELING OF FAMILY VALUES AS MANIFESTATIONS OF POSTMODERNIZM CULTURE

Investigates the problem of moral crisis in the society, its reasons and consequences. Influence the crisis in culture to the Institute of family and family values, also the teaching problems of youth and traps which are appearing in the process of its realization.

Keywords: family, family values, crisis, moral, marriage.

Постановка проблеми. Сьогодні наукове пізнання зазнає швидких і значних змін: змінюється роль науки в суспільному житті, змінюються форми і методи, завдяки яким вона переосмислює природу і

суспільство, змінюються взаємовідношення науки з іншими формами суспільної свідомості. Бурхливі революційні зрушення в суспільному бутті поставили перед людством ряд нових проблем, що зумовило переосмислення традиційних норм:

про сенс людського життя, про зв'язок індивідуальної людської долі з соціальною історією, про роль і місце людини у всесвіті, про можливість, межі і критерії пізнання природної і соціальної дійсності [3].

Прихильники концепції постмодернізму підкреслюють роль культурних факторів у змінах, які відбуваються і відбудуться у майбутньому. Саме такого роду фактори розглядаються ними як критерії суспільного прогресу, причому, мається на увазі, зростаюча роль соціального суб'єкта (особистості будь-якої соціальної спільноти – народу, групи) і свободи його діяльності [5].

Термін “постмодернізм” з'явився у період Першої світової війни в роботі Р. Панвіца “Криза європейської культури” (1917 р.), де автор репрезентує нову людину покликану подолати занепад. У 1947 р. у праці А. Тойнбі “Дослідження історії” домінує думка, що постмодернізм символізує кінець західного панування в релігії і культурі. У 1960 – 1970-х роках на термін “постмодернізм” звернули увагу під час визначення стильових тенденцій в архітектурі, спрямованих проти безликої стандартизації й техніцизму. Поширення термін набув завдяки праці Ч. Дженкса “Мова постмодерністської архітектури” (1977 р). Невдовзі він поширюється і в літературі і в малярстві. До провідних представників цього напрямку належать Барт, Бодрійяр, Дельоз, Деріда, Джеймісон, Ліотар, Фуко.

Поняття “постмодернізм” у сучасному значенні охоплює і загальні тенденції у мистецтві, і різноманітні школи й течії, що виникають на межі ХХ – ХХІ століть, а також використовується щодо означення певної доби в історії людства. Водночас поняття “постмодернізм” використовується і як характеристика світовідчуття кризової епохи, що й лежить в основі даного дослідження.

Цей термін стосується нового розуміння змін у суспільстві, що сьогодні відбуваються. Глибокі зрушення в житті розвинених країн Заходу зумовили виникнення нових напрямків, метою яких є дати більш точне й об'єктивне осмислення і пояснення явищ та процесів останніх десятиліть.

Ціннісні орієнтації у постмодернізмі зовсім інші, ніж у модернізмі. Якщо представники модерну основними цінностями вважали свободу (*liberty*), рівність, братерство, а також ідеал “досконалого суспільства” і “досконалої людини”, то у постмодернізмі ними виступають свобода (*freedom*), різноманітність, толерантність і погляд на суспільство, де “всі автори і актори”. На зміну традиційним, звичайним поняттям і категоріям постмодернізм пропонує свою термінологію. Його

основними поняттями є плюралізм і деконструктивізм, які передбачають рішучу відмову від ідей цілого, універсального і абсолютного, від “великих оповідей” і наукових описів, так само як і від аналітичних процедур пошуку сенсу. Тим самим створюється “провокативний” образ науки, котра вичерпала себе в необхідності приводити докази, звільняти від забобонів, легітимізувати знання в наукових експериментах, користуватися спекулятивною діалектикою. Постмодернізм проявив себе як потужна форма відчуження людини від цілераціонального проектування і соціальної дії [3].

Суспільство постмодернізму підпорядковує інтереси більшості інтересам різних меншин – носіїв маргінальної культури. Вже сама приналежність до певної меншини обумовлює привілейований статус в соціальній структурі. Американський соціолог П. Холандер відзначив таку особливість постмодернізму, як оголошення відхилення і збочення нормою і викриття норми як відхилення. Під тиском такої ідеологічної парадигми держава поступово еволюціонувала від статусу гаранта економічної і політичної стабільності, у бік інституції, покликаної захищати пріоритет егоїстичних прав індивідів над солідарними інтересами соціуму [4, 186].

Проаналізувавши ситуацію в Україні, приходимо до висновку, що наша держава знаходиться в стані глибокої моральної кризи яка зумовлена багатьма чинниками. В переліку даних чинників одним з перших виділяємо “кризу сім'ї”, тобто нівеляцію сімейних цінностей у суспільстві, криза традиційних форм якої супроводжується активним пошуком нових форм сімейного життя. В цих умовах сім'я також стає проблемою для суспільної моралі. В традиційному суспільстві тип сім'ї був єдиним і стійким протягом століть, а сімейні цінності беззаперечно сприймалися як етичні. В постсучасному суспільстві сім'я в її традиційних формах перестає бути критерієм моральності, спостерігається легітимація все нових форм сім'ї як соціального інституту. В нинішньому суспільстві співіснують гетеросексуальні моногамні сім'ї, мусульманські полігамні, сім'ї геїв, “шведські сім'ї” [7], що порушує моральні канони суспільства.

Під традиційними сімейними цінностями розуміємо класичні історичні уявлення про родину, важливість оформлення шлюбу та сталості шлюбних стосунків, народження та виховання дітей у сім'ї що передбачає обох батьків, традиційні ролі чоловіка та жінки, вірність, взаємоповагу всіх членів родини та стійкий пріоритет збереження шлюбу над розлученням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характерною ознакою ХХІ століття ми з впевненістю можемо назвати надзвичайно стрімкий рівень занепаду культури. Культурна сфера є ключовою у нашому житті, вона активно взаємодіє з усіма іншими сферами, та обумовлює їх. Ще Т. Гоббс у своїй праці “Левіафан” наголошував, що “людина людині вовк”, і саме для того, щоб облагородити та вдосконалити суспільство, залишив для людства суспільний договір, за яким люди повинні домовитися між собою, а моральні норми та принципи повинні стати основним регулятором в житті. Культура не існує поза людиною, вона пов’язана з людиною і породжена тим, що ця людина постійно прагне шукати сенс свого життя і діяльності, удосконалювати себе і світ в якому вона живе.

Сучасні соціальні процеси багато в чому визначаються моральними детермінантами. Багато проблем залишаються без моральних оцінок, поза належним усвідомленням і позбавляють перспектив задовільного розв’язання.

Серед найбільш відомих спеціалістів в галузі дослідження сім’ї можна виділити М.Й. Боришевського, І.С. Дьоміну, В.М. Пічу, В.І. Зацепіна, Л.М. Бучинську, Ю.М. Якубову, що вивчали ряд важливих проблем, пов’язаних із репродуктивною поведінкою сім’ї, поєднанням професійних і сімейних ролей працюючих жінок, розподілом влади та обов’язків у сім’ї та вихованням дітей. Також варто згадати Л.І. Швидку та Ю.Г. Горбатко, які вивчали питання актуальності образу сім’ї в уявленнях української молоді. Дослідивши проблему виховання видатний український психолог Григорій Ващенко стверджує, що в умовах відсутності сім’ї статеві взаємини чоловіків і жінок керувалися інстинктами, хоча вони містили суто психічні переживання, зокрема естетичні почуття. Після того, як з’являється і зміцнюється моногамна форма родини, значно підноситься і психологічно ускладнюється роль почуття кохання. Спільне життя чоловіка й жінки, спільна праця, піклування про дітей, спільні радощі й горе зближують їх, сприяють народженню взаємного порозуміння та підтримки. Маргарет Мід, один з провідних етнографів світу, вважає “інститут батьківства” тією біологічною основою, на якій ґрунтується культурна та соціальна еволюція [2].

Інститут сім’ї, несе велике соціальне навантаження, вона є сферою формування і ареною практичного прояву соціальних ідеалів, поглядів та інтересів людини. Саме в сім’ї та через сім’ю формуються первинні ціннісні орієнтації і соціальні установки особи, сім’я закладає основи відносин між близькими людьми.

Ще Конфуцій наголошував що сім’я є найбільшою цінністю, людина, перш за все, була членом сім’ї, а вже потім належала до більш чисельних спільнот, в тому числі етносу, царства, держави. Саме держава, піклувалася про кожен окрему ланку свого ланцюжка, і створювала всі умови для успішного його функціонування. Здорова, побудована на міцних моральних засадах сім’я упродовж віків мала велике значення для суспільства й ставала основою міцної держави, адже любов, вихована в родині – сприяла формуванню патріотизму, а пошана до батьків і старших ставала основою виховання дисципліни й відповідальності у громадському житті, вихована в сім’ї працездатність формувала працелюбність у державному житті. Таким чином, можна стверджувати, що родинна мораль є основою громадської моралі.

В Україні люди одружувалися лише за спільної згоди і ніхто до ХVІІ ст. не міг змусити дівчину чи жінку жити з нелюбом. Водночас для сім’ї чоловіка великим соромом було, якщо жінка забирала дітей і поверталася до свого роду.

В Радянській Україні сім’ї приділялося особливо важливе значення, в процесі соціалізації особистість гартувалася в конкретно направленому ключі. Серед населення велася пропаганда сімейних норм та цінностей, а держава зі свого боку різноманітними методами намагалася забезпечити стабільність та оптимальні умови для розвитку сім’ї. В суспільстві була актуальною ідея що одруження – це одноразова процедура, розлучення вважалося неприпустимим та гостро засуджувалося громадськістю, саме держава брала під свій контроль дане питання. Розлучених часто різко критикували в середовищі, колективі, нерідко виключали з партії чи звільняли з високої посади.

Сьогодні в західній культурі встановлена рівноправність чоловіків і жінок у сімейних і шлюбних стосунках. В конституціях держав на засадах демократії задекларовані права всіх суб’єктів сімейних стосунків. Через суд, при бажанні, можна добитися покарання тих, хто порушив права одного з подружжя, дітей чи старших членів сім’ї, тобто, рівноправність захищена законом і державою. Мораль ж суспільства стосовно цього питання, особливо у ХХІ столітті, кардинально змінилася [4, 139]. Відбулася сексуальна революція, яка вивільнила статеві стосунки від будь-яких етичних обмежень.

Хоча певні плюси даний процес і приніс: досягнення значно більшої рівності статей, ніж в минулому, свободи і справедливості в сімейних

відносинах та зростання можливостей жінок у самореалізації та самопізнанні. Проте, приніс і надзвичайно багато негативних наслідків. Значно зменшилася стабільність сімей, шлюб перестав сприйматися як освячений Богом союз який укладається довічно. Протягом 2011 року, за даними Укрдержреєстру, було зареєстровано 61 тис. 872 розлучення. Сьогодні в сім'ю граються, не пощастило з першим партнером, то пощастить з другим чи третім, зростає чисельність розлучень, а в таких випадках найбільше страждають діти, яким бракує батьківської уваги тепла та любові. Такі недолюблені діти й творять "гармонійно розвинуту державу", виступають запорукою успіху в ній. Простежується тенденція до послаблення родинних стосунків, сусідських зв'язків, більш помітною стає різниця у світогляді поколінь, зменшується їх порозуміння між собою. Саме така постановка питання веде до повної деградації суспільства. Вплив постмодерну та процесів глобалізації на актуалізацію проблем суспільної моралі досліджувала І.В. Шаповалова.

В Європі спостерігається поширення статевої розпусти, збочення та аморальних відносин, особливо серед підлітків, поступово стирається та зникає моральна відповідальність між членами сім'ї, де діти перестають виказувати шану до своїх батьків. До таких наслідків призводить складна проблема, що постала в добу постмодерну – номадизм, або кочовий спосіб життя. Сучасні засоби комунікації кардинально порушили почуття домівки, люди кочують по світу у пошуках роботи, кращих умов життя чи просто пригод. Моральний бік цих мандрів полягає в тому, що сім'ї розпадаються, а діти, чії батьки перебувають поза домом або розвелися, втрачають чіткі моральні орієнтири [4, 188], часто стають бездомними, не отримують належного виховання і освіти, морально розбещуються, а виростаючи становлять загрозу для суспільства.

Якщо трансцендентних моральних цінностей не існує, починає панувати свавілля, тому, слід пам'ятати, що вихідною моральною засадою у відносинах "батьки-діти" є любов. Дитина, що перебуває в атмосфері любові, турботи і постійного підтримання дисципліни, виростає врівноваженою відповідальною особистістю.

Григорій Ващенко залишив духовний заповіт – "Виховання статевої чистоти і стриманості...", де простежує взаємозв'язок між статевим, родинним, духовним вихованням, становленням громадської моралі, стверджуючи, що цнота та стриманість насправді – запорука здоров'я нації та міцності держави.

Пропаганда розпусти та різних сексуальних

збочень набула небувалого розмаху через ЗМІ та інші джерела. Висміюється дошлюбна чистота, поширюються венеричні захворювання, СНІД, наркоманія, зростає кількість абортів та розбитих сімей через сексуальне дозвілля. Наслідком цих процесів є психологічне і соціальне відчуження особистості, зростання самотності і нікчемності існування в багатьох людей.

В сучасну епоху постмодернізму моральні аспекти сімейного життя, шлюбу, статевих стосунків набули нових форм, які, на думку американського мислителя Д.Е. Вейза молодшого, базуються на бажанні. "Те чого я хочу і що обираю, не лише істинне, але й правильне. Те, що різним людям подобається і вони обирають різні речі, свідчить, що істина і мораль відсутні, а у мене є право на свої бажання. І навпаки, ні в кого немає права критикувати мої бажання і мій вибір" [4, 140]. Саме тому можна відзначити масу негативних моральних явищ в європейських країнах.

Надмірна жорстокість серед підлітків породжує знущання над дітьми у школах, а навмисно відзняті учнями ролики розміщуються в світовій мережі для власного самоутвердження у колективі.

Вільний та безперешкодний доступ до контрацептивів, відділяє статеві стосунки від продовження роду, перетворює їх на буденне заняття, та опускає на саме суспільне дно. Як наслідок, прослідковується відділення статевих стосунків від шлюбу, що перестає бути таїнством. Нормою в сьогоднішньому суспільстві вважається ситуація, коли молоді люди живуть разом без освячення їхнього союзу. Жінки народжують дітей не перебуваючи в шлюбі, не обтяжуючись сімейними проблемами та негараздами, не задумуючись про те якою ж виросте дитина обділена батьківською опікою, теплом та увагою.

Непрямым свідченням поширення громадянських шлюбів є зростання позашлюбної народжуваності. За статистикою в Україні у 1990 році частка дітей, народжених жінками, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, становила 11,2% від загальної кількості народжених, у 1995 році – 13,2%, у 2000 – 17,3%, 2005 – 21,4%, 2009 – 21,2%, а вже у 2010 21,9% [6]. Проаналізувавши інформацію розуміємо, що наведені тенденції, відображають не тільки рівень народжуваності у матерів-одиначок, але й поширення незареєстрованих союзів. Сексуальна революція руйнує інститут сім'ї, стирає вагу та необхідність його існування для соціуму. Задоволення сексуальних потреб у суспільній моралі сприймається як невід'ємне право людини, що не підлягає засудженню.

Сьогодні ми спостерігаємо за легалізацією і навіть освяченням одностатевих шлюбів, які в багатьох країнах вважаються нормою. Одностатеві шлюби є повністю юридично визнаними в Аргентині, Бельгії, Канаді, Ісландії, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Південній Африці, Іспанії та Швеції. В США, одностатеві шлюби не визнані на федеральному рівні, хоча одностатеві пари можуть одружуватись в шести штатах і одній області. У Мексикі одностатеві пари можуть одружитися лише в Мехіко, але ці шлюби визнаються всіма мексиканськими штатами. Ізраїль не визнає одностатевих шлюбів, укладених на його території, але визнає одностатеві шлюби укладені під іноземними юрисдикціями [1].

Отже, важко говорити про морально здорове суспільство, якщо в шлюбі не народжуються діти і не продовжується людський рід, що і є основою розвитку держави.

Висновок. Постмодернізм – це насамперед особливе світосприйняття, духовний стан, що характеризує кризову епоху. Для цього стану характерні відчуття розчарованості, розгубленості, відчаю, вичерпності буття. Постмодернізм не залишає жодних надій, він засвідчує кризові моменти у розвитку суспільства й людини. Постмодерне сьогодення – це не просто кризове світосприйняття, а ще й усвідомлення кризи і самоусвідомлення себе у цьому неспокійному, несталому світі, де руйнуються самі засади буття [1], і саме це усвідомлення й визначає актуальність проявів постмодерну.

Позиція домінування, спрямовує багатьох людей, особливо молодь, на неприродні і неправильні шляхи досягнення щастя, а до ще більшої моральної деградації та розбещеності, які ведуть до остаточної дегуманізації статевих стосунків, відділення сім'ї від шлюбу як традиційних моральних норм, цінностей та джерела людської культури.

Якщо повністю витіснити моральні засади з суспільного життя, то людство просто себе знищить, адже не слід забувати, що саме табу для первісного суспільства становили основу поведінки, через які виражалася громадська думка. Об'єднання, в яких табу порушувалося,

знижало з неминучістю. Суспільні відносини остаточно утвердились коли вимоги колективу до індивіда стали внутрішньою потребою кожного члена, причому сильнішою за його біологічні інстинкти.

Подібну точку зору висловлював З. Фрейд стверджуючи, що людську поведінку регулюють культурні заборони, а сама людина повинна приборкувати свої біологічні інстинкти та дотримуватись заборон щодо агресивних та руйнівних форм поведінки.

Якщо людство не прислухається до голосу своїх предків і не відбудеться переоцінка цінностей, то на гармонійне суспільство і успішний розвиток держави не варто й сподіватися.

1. *ЄвроАтлантика [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://euroatlantica.info/index.php?id=1998>*

2. *Культурологія [Конспект лекцій КНЕУ] [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/book-702.htm>*

3. *Модернізм і постмодернізм: / Філософське коло [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ohuh.at.ua/news/modernizm_i_postmodernizm/2010-11-21-10*

4. *Савельєв В.П. Етика: навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. і доповн. – Львів: “Магнолія 2006”, 2007. – 256 с.*

5. *Сірій Є.В. Соціологія [Електронний ресурс]: навчальний посібник /Є.В. Сірій. – К.: Аміка, 2004. – 480 с. Режим доступу http://pidruchniki.ws/17810409/sotsiologiya/sotsiologiya_-_siriy_yev*

6. *Частка дітей народжених жінками, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, % [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Державного комітету статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.*

7. *Шаповалова І.В. Вплив постмодерну та процесів глобалізації на актуалізацію проблем суспільної моралі. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_37/Gileya37/F5_doc.pdf*

Стаття надійшла до редакції 12.11.2012



“Світло й тьма, тління і вічність, віра і безчестя складають світ цей і потрібні одне для одного”.

Тригорій Сковорода
український просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог

